

- Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А.М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
- Самохіна В.А. Современная англоязычная шутка: монография / В.А. Самохіна. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2008. – 356 с.
- Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі: монографія / Л.В. Солощук. – Х. : Константа, 2006. – 300 с.
- Сомов В.П. Словарь забытых слов / В.П. Сомов. – М. : Гуманит : Владос, 1996. – 764 с.
- Швачко С.О. Статус лакунарності у мові та мовленні / С.О. Швачко // Зб. наук. праць «Знак – свідомість – знання» / голов. ред. В.І. Теркулов. – Горлівка : ГДПШМ, 2011. – Вип. 1. – С. 40–45.

УДК: 821.111:82-31:7.041.5

ГОЛУБ Ю. І., ТРУХАЧОВА М. В.
(Запорізький національний університет)

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРТРЕТНИХ ОПИСІВ У РОМАНАХ ДЖЕЙН ОСТЕН

У статті розглядаються лінгвостилістичні засоби створення портретних описів у творах англійської письменниці Джейн Остен. Портрети аналізуються з точки зору їх типологічних характеристик та мовних особливостей. Виявляються головні та допоміжні стилістичні прийоми створення портретів персонажів.

Ключові слова: портрет персонажа, художній образ, лінгвостилістичні засоби, особливості портретизації.

Голуб Ю.И., Трухачева М.В. Лингвостиллистические особенности портретных описаний в романах Джейн Остен.

В статье рассматриваются лингвостиллистические средства создания портретных описаний в произведениях английской писательницы Джейн Остен. Портреты анализируются с точки зрения их типологических характеристик и языковых особенностей. Выявляются основные и вспомогательные стилистические приемы создания портретов персонажей.

Ключевые слова: портрет персонажа, художественный образ, лингвостиллистические средства, особенности портретизации.

Golub Yu.I., Trukhacheva M.V. Linguostylistic peculiarities of portrait descriptions in the novels by Jane Austen. The article describes linguo-stylistic means of creation of portrait descriptions in the literary works by an English novelist Jane Austen. Literary portraits are taken from such well-known novels as "Pride and Prejudice" and "Emma". Portrait characterization includes description of outward appearance (a person's physique, physiognomy, gestures and movements of different parts of a person's body, gait and manner of walking, general and specific posture, carriage, voice and manner of speaking), psychological portrayal and typical behaviour of a character (personal qualities and features of character, feelings and emotions, drives and motives, mood, intellectual processes, outlook, knowledge, intuition, imagination, conscience), things that belong to characters and are important for them. The article provides the results of the analysis of literary portraits from the point of view of their typological characteristics (dresscentric, colourcentric, charactercentric) and peculiarities of the language. Examination of principal and secondary means of portraiture of characters in the novels by Jane Austen led us to the conclusion that she is a master of characterization. Portrait descriptions in the novels "Pride and Prejudice" and "Emma" are created with the help of such stylistic devices and expressive means as epithet, hyperbole, irony, metaphor, simile, antithesis, parallel constructions, repetitions of different types. Individual stylistic manner of Jane Austen is determined by creative search of imaginative models of expression and their textual representation. Interaction of stylistic devices of different levels provides vividness and clarity of portrait descriptions, enables their impact on the reader. The results of the research activity have practical applications in such courses as philological textual interpretation of a work of fiction, stylistics, text and discourse studies.

Key words: portrait of a character, fictional image, linguo-stylistic means, peculiarities of portraiture.

Одним із важливих ключів до розуміння глибинного змісту художнього твору є його художні образи. Невід'ємною частиною образу виступає портрет, оскільки зображення зовнішності героя, його внутрішнього стану, його думок і почуттів дозволяє читачам не тільки уявити конкретного персонажа, а й зрозуміти риси його характеру, побачити його індивідуальність. Відтак, портрет починає вивчатися, як окремий жанр художнього дискурсу. Його типологія, функції, словесно-художні засоби створення висвітлюються у роботах багатьох дослідників (В. Вовк, Є. Гончарова, Л. Єфімова, К. Кусько, О. Малетіна, О. Потапова, В. Сімонок, В. Шаховський, О. Ясінецька та інші).

Мета нашого дослідження полягає у вивченні специфіки портретної характеристики персонажа художнього твору, у виявленні моделей і мовностилістичних засобів її репрезентації у романах Джейн Остен. **Об'єктом** дослідження виступають тексти портретних описів, відібрані з романів Джейн Остен «Гордість і упередження» та «Емма». Портретні описи було проаналізовано з точки зору їх типологічних характеристик, лексичних

особливостей та стилістичних прийомів, за допомогою яких їх було створено. Все вищезазначене формує **предмет** дослідження, результати проведення якого відображено у представленій статті.

Портрет – це зображення зовнішнього у людині та того внутрішнього, що проявляється зовні і стає видимим [Гончарова 1984, с. 15]. В широкому значенні поняття портрет персонажа досліджується в лінгвістиці через ряд аспектів: опис зовнішності (обличчя, фігури, одягу); опис кінетичних характеристик (жестів, міміки, рухів); опис мовлення (тембру голосу, манери говоріння); опис рис характеру, інтелекту, динаміки думок, почуттів, вчинків та переживань; опис предметів, що оточують персонажа, а також опис його соціального стану [Селезнева 2001]. Портрет надає персонажеві конкретності, створює видиме відчуття, дає змогу читачеві «уявити» героя як живу, реальну особу з особливими інтонаціями голосу, своєрідними рисами обличчя, стилем одягу, тощо.

Дж. Остен розпочинає опис більшості героїв з портрета-штриха, який поступово збільшується і доповнюється до масштабів дескриптивного портрету. Визначне місце у романі займає портрет-оцінка, на який вказують слова, що мають емоційно-оцінне забарвлення – кращий, гірший, добрий, красивий: *[Mr. Bingley] was quite young, wonderfully handsome, extremely agreeable...* [Austen 1961, с. 28]. У даному прикладі бачимо позитивну оцінку зовнішності та характеру одного з персонажів.

Важливу роль у прозі Дж. Остен також грають характероцентричні портрети, які включають в себе опис психологічних особливостей та соціальних характеристик персонажа [Малетина 2006, с. 123]: *[Mr. Woodhouse] was a nervous man, easily depressed; fond of everybody that he was used to, and hating to part with them; hating change of every kind* [Austen 1964, с. 7]. У наведеному прикладі знаходимо вказівки на особистісні характеристики містера Вудхауза – знервованість, схильність до депресій, нелюбов до змін.

В описі соціальних характеристик знаходять своє відображення соціальний стан, вік, освіта, професія. Дані характеристики грають вирішальну роль у романі: *[Mr. Martin] is only four-and-twenty. That is too young to settle* [Austen 1964, с. 25]. *He will be a completely gross, vulgar farmer, totally inattentive to appearances, and thinking of nothing but profit and loss* [Austen 1964, с. 28]. У наведеному описі судження про персонажа формується на основі його віку та роду занять.

Крім того, Дж. Остен широко використовує мовний портрет як засіб характеристики персонажа. «Це індивідуальний та водночас типологічний спосіб передачі мовлення персонажа, зображення у ньому характеру героя у безперервному розвитку, його світобачення, ідеологічних позицій, політичного рівня» [Кусько 1980, с. 28]. Це підтверджує мовний портрет містера Елтона: *"I have no hesitation in saying," replied Mr. Elton, though hesitating a good deal while he spoke; "I have no hesitation in saying—at least if my friend feels at all as I do—I have not the smallest doubt that, could he see his little effusion honoured as I see it...he would consider it as the proudest moment of his life"* [Austen 1964, с. 68-69]. Така мовленнєва поведінка характеризує його як людину горду, пихату та марнославному.

У романах «Емма» та «Гордість і упередження» виділяється ряд характерних особливостей портретизації на лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях. У даних романах доволі яскраво змальовуються типові та індивідуальні риси персонажа, для чого авторка використовує узагальнюючу або індивідуалізуючу лексику [Гончарова 1984, с. 15]:

1. *Mr. Bingley was good-looking and gentlemanlike...* [Austen 1961, с. 19]

2. *[She was] short, plump, and fair, with a fine bloom, blue eyes, light hair, regular features, and a look of great sweetness...* [Austen 1964, с. 19]

Перший приклад відповідає узагальненому образу позитивного персонажа, а другий – індивідуальним характеристикам, що роблять образ більш цікавим та життєвим.

Варто зазначити, що для загального опису зовнішності чоловіків і жінок вживається різна лексика. Чоловіків характеризують прикметники *good-looking, pleasant* та *handsome*, а жінок – прикметники *pretty, beautiful, attractive*, а також прикметник *handsome*, тобто модальність «красивий» передається словами *handsome / beautiful*, незалежно від статі.

Наприклад: *And he, the very **handsomest** man that ever was...how **beautiful** we thought he looked!* [Austen 1964, с. 63]. *Can you imagine anything nearer perfect **beauty** than Emma... Considering how very **handsome** she is, she appears to be little occupied with it* [Austen 1964, с. 33].

Якщо звернутися до тлумачного словника англійської мови, ми знайдемо одну із дефініцій прикметника «*handsome*»: A woman who is handsome has an attractive, smart appearance, especially with features that are large and regular rather than small and delicate and that are considered to show strength of character [Collins COBUILD English language dictionary 1978, с. 678]. У такому значенні прикметник «*handsome*» вживається у портретних описах, вибраних з проаналізованих романів. Наприклад: *Lady Catherine was a tall, large woman, with strongly-marked features, which might once have been **handsome*** [Austen 1961, с. 172]. У наведеному прикладі риси, що натякають на колишню красу жінки, не тендітні, а виразні, і вони мають свого роду чоловічий характер.

Для індивідуалізуючого опису представників різних статей також використовується різна лексика. Наприклад, опис очей жінок поєднується з прикметниками *fine / beautiful / bright / creative / friendly*, а чоловіків – з прикметниками *satirical / critical*, але частіше наводиться без атрибутів.

Визначною рисою романів Дж. Остен є створення глибоких художніх образів завдяки використанню різнорівневих стилістичних прийомів: лексичних, синтаксичних, лексико-синтаксичних. На лексичному рівні найпоширенішим засобом портретної характеристики є епітет. Даний прийом епізодично зустрічається у колороцентричних та туалетоцентричних портретних описах: *Her eyes, a deep grey, with dark eye-lashes and eyebrows* [Austen 1964, с. 132]. *[She was] very nicely dressed, indeed; a remarkably elegant gown* [Austen 1964, с. 214]. В описах зовнішності, на ряду з епітетами, широко використовується лексика на позначення предметів одягу, аксесуарів та тканин, наприклад: *petticoat, dress, gown, suit, shoes, stockings, parasol, bonnet, veil, shawl, trimming, lace, satin*.

Епітет широко використовується для опису як зовнішніх, так і внутрішніх рис персонажів. Наприклад: *She really looked almost wild. Her hair, so untidy, so blowsy!* [Austen 1961, с. 53]. У даному епізодичному портреті ми бачимо, як через епітети Елізабет Бенет постає як дика, неохайна, нечепурна дівчина. Проте, це в більшому ступені характеризує особу, яка описала героїню таким чином. Інша героїня Дж. Остен – Емма – надає свою самохарактеристику через епітети, називаючи себе "*fanciful, troublesome creature*" [Austen 1961, с. 9], що також свідчить про її гострий розум.

Певні епітети проходять лейтмотивом в описі персонажа крізь весь твір. Для Гаріет – це "*soft blue eyes*": *Soft is the very word for her eye – of all epithets, the justest that could be given* [Austen 1961, с. 60]. Для Елізабет однією з таких характеристик стали очі – "*fine eyes*", для містера Дарсі характер – "*bad temper*". Відмінною особливістю портретних описів Джейн Остен є використання ланцюжків епітетів. Наприклад: *Mr. Elton is good-humoured, cheerful, obliging, and gentle* [Austen 1964, с. 28]. Для досягнення підсилюючого ефекту, епітети іноді вживаються в паралельних конструкціях та повторах: *Miss Jane Fairfax is a very pretty sort of young lady, a very pretty and a very well-behaved young lady indeed* [Austen 1961, с. 136].

Наступним за частотою вживання стилістичним прийомом у творах Дж. Остен є гіпербола. Однією з функцій даного прийому є виділення визначних рис персонажів та створення драматичного ефекту. Наприклад, про містера Дарсі казали: *He was the proudest, most disagreeable man in the world* [Austen 1961, с. 38], що є суб'єктивним перебільшенням, враховуючи факт, що ставлення до нього змінюється в кінці твору. Що стосується Емми, вона, навпаки, зображується ідеальною істотою: *Can you imagine any thing nearer perfect beauty than Emma? I have not a fault to find with her person... Where shall we see a better daughter, or a kinder sister, or a truer friend?* [Austen 1964, с. 33].

В іншому прикладі Елізабет пише місіс Гардінер про свої заручини з містером Дарсі: *I am the happiest creature in the world. Perhaps other people have said so before, but not one with such justice* [Austen 1961, с. 373]. Це характеризує героїню як емоційну людину, для якої стосунки відіграють важливу роль. У розмові з Емою місіс Елтон каже: *I do not think I can*

live without something of a musical society [Austen 1964, с. 219]. Таке твердження є перебільшенням, тому що від відсутності музики не помирають, проте воно вказує на смаки та інтереси персонажа. Інша героїня Дж. Остен, міс Бінглі каже містеру Дарсі: *When I have a house of my own, I shall be miserable if I have not an excellent library* [Austen 1961, с. 72]. Ми розуміємо, що наявність або відсутність бібліотеки у будинку не є життєво необхідною умовою для щастя. У даному випадку, героїня просто хоче зацікавити свого співрозмовника і показати йому, що вона начитана, освічена, інтелігентна людина.

Ще одним стилістичним прийомом, властивим прозі Дж. Остен, є іронія. Вербальна іронія характеризує персонажів з різних, а іноді і протилежних боків. Одним з найбільших шанувальників іронії в творах Дж. Остен був містер Бенет. Наприклад: *I have not the pleasure of understanding you...Of what are you talking?* [Austen 1961, с. 126] *I have a high respect for your nerves. They are my old friends. I have heard you mention them with consideration these last twenty years at least* [Austen 1961, с. 25] Обидва звертання адресовані дружині персонажа і характеризують його самого, як людину уїдливу, кмітливу, нетерплячу та гостру на язик.

Інший ефект створює іронія самої авторки, направлена на її героїв. Наприклад: *Mr. Collins was not a sensible man, and the deficiency of Nature had been but little assisted by education or society...* [Austen 1961, с. 85] Дж. Остен використовує евфемізм, кажучи, що містер Колінз був не дуже обдарованим, проте відчувається, що даний персонаж був простим та мало обізнаним чоловіком.

У портретних описах Джейн Остен також зустрічається іронія ситуації. Наприклад, спочатку містер Дарсі каже, що Елізабет недостатньо гарна для нього: *She is tolerable, but not handsome enough to tempt me* [Austen 1961, с. 31]. Проте, незабаром, щось у його ставленні до Елізабет змінюється, а разом з цим, змінюється і її портрет: *No sooner had he made it clear to himself and his friends that she hardly had a good feature in her face, than he began to find it was rendered uncommonly intelligent by the beautiful expression of her dark eyes. To this discovery succeeded some others equally mortifying* [Austen 1961, с. 42].

Нечасті, але влучні метафори також допомагають створити живі, багатовимірні портрети. Дж. Остен каже про одну зі своїх героїнь: *Emma shall be an angel* [Austen 1964, с. 33]. Непряме порівняння з янголом вказує на красу, гарний характер і відсутність вад у героїні. В іншому прикладі про містера Дарсі говориться: *Darcy had never been so bewitched by any woman as he was by her* [Austen 1961, с. 69]. Дана метафора показує, що кохання було для цього героя раптовим, непроханим почуттям, яке він не міг раціонально пояснити.

Дж. Остен також використовує порівняння як засіб художньої образності. Наприклад, Елізабет порівнює своє серце з пір'ям: *...if you lament over him much longer, my heart will be as light as a feather* [Austen 1961, с. 228] Таке порівняння вказує на її легкість, безтурботність. Містер Дарсі каже: *I have been used to consider poetry as the food of love* [Austen 1961, с. 62] Він називає поезію живильною силою для кохання, що розкриває його з романтичного боку. Про містера Черчіля говориться: *He argued like a young man very much bent on dancing* [Austen 1964, с. 157]. Порівняння з танцівником свідчить про його гарячий темперамент.

Ще одним стилістичним засобом, властивим творчості Дж. Остен, є антитеза. Наприклад: *Mr. Darcy soon drew the attention of the room by his fine, tall person, handsome features, noble mien ... till his manners gave a disgust which turned the tide of his popularity; for he was discovered to be proud;... and not all his large estate in Derbyshire could then save him from having a most forbidding, disagreeable countenance* [Austen 1961, с. 30]. Опис побудовано на протиставленні, за допомоги якого досягається ефект обманутого очікування, бо чоловік, наділений цілим рядом чеснот, не стає загальним улюбленцем через одну єдину ваду – поганий характер, тому його зовнішність описується як приємна і відштовхуюча одночасно.

Вищенаведені лінгвостилістичні засоби існують в контексті не відокремлено, а вступають у складні взаємозв'язки, вибудовуються в єдиний художній образ, тим самим породжуючи в уяві читача нові асоціації. Вибір авторкою окремих стилістичних прийомів відіграє чималу роль у створенні певного образу героїв; при цьому вони фігурують в описі зовнішності, характеру, поведінки, мовлення персонажів.

Отже, отримані в ході дослідження результати дозволяють зробити **висновок** про те, що відмінною рисою творів Дж. Остен є створення глибоких художніх образів, при цьому одним із найвиразніших елементів у структурі художнього образу є його портрет. У процесі створення портретних характеристик авторка вдало використовує різнорівневі стилістичні засоби: лексичні, синтаксичні, лексико-синтаксичні. До найбільш частотних стилістичних прийомів відносяться: епітет, гіпербола та іронія. Допоміжними прийомами у портретистиці авторки виступають метафори, порівняння, антитези, паралельні конструкції та повтори.

Перспективним видається дослідження портретних описів у романах Джейн Остен з точки зору текстової ізопоії.

Література

Гончарова Е. А. Пути лингвистического выражения категорий автор – персонаж / Е. А. Гончарова. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1984. – 149 с.

Кусько Е. Я. Проблемы языка современной художественной литературы : Несобственно-прямая речь в литературе ГДР / Е. Я. Кусько. – Львов : Вища школа, 1980. – 207 с.

Малетина О. А. Типология портрета в художественном дискурсе / О. А. Малетина // Межкультурная коммуникация. – Сер. 2: Языкознание. – 2006. – № 6. – С. 122–125.

Селезнева С. Ю. Языковые средства и когнитивные модели описания внешности персонажей в англоязычной художественной прозе: автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / С. Ю. Селезнева [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.disscat.com/content/yazykovye-sredstva-i-kognitivnye-modeli-opisaniya-vneshnosti-personazhei-v-angloyazychnoi-kh>

Austen J. Emma / J. Austen. – New York: A Signet Classic, 1964. – 396 p.

Austen J. Pride and prejudice / J. Austen. – Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1961. – 387 p.

УДК: 821.111:82-31

ЗАПОЛЬСЬКИХ С. П., ШЕВКУН А. В.
(Запорізький національний університет)

КОНЦЕПТ “WOMAN” В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ А. С. БАЙЄТТ “POSSESSION”)

Дана стаття висвітлює особливості еволюції лінгвокультурного концепту «woman» в англійській літературі на матеріалі роману А.С.Байєтт "Possession". Розглянуто етимологію мегаконцепту «woman», визначено його ядерну зону – мезоконцепти «female», «servant», «wife», взаємодію та розвиток яких простежено у текстовій концептосфері роману. У результаті дослідження визначено їхні основні характеристики: бінарність, асоціативність, ієрархічність.

Ключові слова: мегаконцепт «woman», мезоконцепт, текстовий концепт, концептосфера.

Запольских С. П., Шевкун А. В. Концепт "woman" в английской литературе (на материале романа А. С. Байетт "Possession"). Статья освещает особенности эволюции лингвокультурного концепта «woman» в английской литературе на материале романа А.С.Байетт "Possession". Рассмотрена этимология мегаконцепта «woman», определена его ядерная зона – мезоконцепты «female», «servant», «wife», взаимоотношения и развитие которых мы проследили в текстовой концептосфере романа. В результате исследования определены их основные характеристики: бинарность, ассоциативность, иерархичность. *Ключевые слова: мегаконцепт «woman», мезоконцепт, текстовый концепт, концептосфера.*

Zapolskykh S.P., Shevkun A. The concept “woman” in English literature (based on the novel by A. S. Byatt “Possession”). The article focuses on the evolutionary features of the lingual and cultural concept “woman” in English literature in the novel by A.S.Byatt “Possession”. The etymology of the megaconcept “woman” and its nuclear zone are defined – mesoconcepts «female», «servant», «wife», interactions and development of which were tracked in the conceptsphere of the novel. As a result, their main features such as binary, associative, hierarchical nature are distinguished. Our aim is to provide a comprehensive analysis of the textual megaconcept “woman” in the novel by A.S.Byatt “Possession”. The results obtained demonstrate the interaction of such inner mesoconcepts as «female», «servant», «wife», which reveals their binary, associative, hierarchical nature. Each of the mesoconcepts pointed out has a set of interactive components which exist in the state of continuous development. Functional method is used to provide the procedure of our research. The analysis is performed on three levels: hyper-textual, textual and hypotextual. Hypotextual level involve phonetic, graphic and lexical and semantic contexts; textual level can be manifested in compositional, characterological, chronotopic (time and place) contexts; hypertextual level involve the context of genre and style tradition, the context of the author’s creative activity and international genre and style context.

The interaction of the conceptual components is manifested by means of characterological context on textual level: the women in the novel represent the mesoconcepts under consideration being the embodiment of these three images. As a result, we point out such traits of the concepts as their binary, associative and hierarchical nature, which are represented on each level of our analysis. We can also conclude that the traits revealed are not stable, they are shown in the state of their development, which can be seen as a complex continuous process with several stages to be investigated separately.

Key words: megaconcept “woman”, mesoconcept, textual concept, conceptsphere.